

การจัดการความรู้ในการอนุรักษ์และพัฒนาน้ำ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนชนบท ในกลุ่มน้ำมูลและลุ่มน้ำชี

Knowledge Management for Water Conservation and Development for Sustainable Development of Communities in Mun River Basin and Chi River Basin

ปิยะพรณี วัฒนายากร¹ อมรวิรัช นาคทรพร² และรอยบุญ รัตมีเทศ³

Piyapannee Wattanayakorn¹, Amomwich Nakornthap² and Royboon Rassameethes³

ภาควิชานโยบายการจัดการและความเป็นผู้มีนำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย¹

ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย²

รองผู้อำนวยการสถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร³

Department of Educational Policy, Management and Leadership, Faculty of Education, Chulalongkorn University¹

Department of Educational Policy, Management and Leadership, Faculty of Education, Chulalongkorn University²

Deputy Director, Hydro and Agro Informatics Institute (HAI), Thailand³

Corresponding author, E-mail : titty_w@hotmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการความรู้ในการอนุรักษ์และพัฒนาน้ำของชุมชนชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และวิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องในการจัดการความรู้ในการอนุรักษ์และพัฒนาน้ำของชุมชน โดยศึกษาชุมชนต้นแบบที่ประสบความสำเร็จในการอนุรักษ์และพัฒนาซึ่งประสบปัญหาขาดแคลนน้ำมาก่อน 2 พื้นที่ คือ ชุมชนบ้านลิ้มทอง จังหวัดบุรีรัมย์ พื้นที่ลุ่มน้ำมูล และกลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่ฮักแพงแบ่งปัน จังหวัดกาฬสินธุ์ พื้นที่ลุ่มน้ำชี ผลการวิจัยพบว่าการจัดการความรู้ของชุมชนต้นแบบมีองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ คน กระบวนการจัดการความรู้ และเทคโนโลยีสารสนเทศ ในส่วนของคนเกิดโครงสร้างทางสังคมที่กำหนดบทบาทหน้าที่ชัดเจน กระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 การบ่งชี้ความรู้มีความสำคัญที่สุดโดยชุมชนร่วมกันบ่งชี้ปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วนคือปัญหาน้ำแล้งกระบวนเรียนรู้ซึ่งเป็นผลลัพธ์หรือปลายทางของการจัดการความรู้ คือการเรียนรู้ ทำให้ชุมชน มีการอนุรักษ์และพัฒนาแบบครบวงจร ประกอบด้วยการบริหารจัดการน้ำ การทำสมดุสน้ำ และองค์ความรู้ต่อยอดความสำเร็จในการอนุรักษ์และพัฒนา ในส่วนของเทคโนโลยีสารสนเทศผลการวิจัยพบว่าการใช้เอกสารกระดาษ และอินเทอร์เน็ต ซึ่งชุมชนสามารถใช้อินเทอร์เน็ตแบบง่ายแต่เกิดประโยชน์สูง ในส่วนปัจจัยและเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องในการจัดการความรู้ของชุมชนต้นแบบพบว่าการศึกษาเป็นปัจจัยความสำคัญที่สุดที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อชุมชน ปัจจัยวัฒนธรรมความเชื่อท้องถิ่นมีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดขวัญกำลังใจในการทำการเกษตร และนำเอกลักษณ์วัฒนธรรมของชุมชนมาประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร

คำสำคัญ : การจัดการความรู้ ; กระบวนการจัดการความรู้ ; การอนุรักษ์และพัฒนา

ABSTRACT

The purposes of this research are to study knowledge management for water conservation and development of local communities in Northeastern Thailand, and, to analyze factors and conditions involved in knowledge management for water conservation and development of the communities. The studied areas are focused on the best-practice rural communities of Northeastern Thailand that had experienced hard water problems including drought and flood. There are 2 study areas in this research : 1. Ban Limtong Community, Buriram Province, Mun river basin and 2. the New Agricultural Theory Hug Pang Bang Pan Group, Khoa Wong District, Kalasin Province, Chi river basin.

The results of this research is that: there are 3 components of the community - group's knowledge management - man, knowledge process and information technology. Man in the community - group's KM includes social structure and clear function of duties on water conservation and development tasks. This research also results that knowledge process level 1: "knowledge identify identification" is the most important process that community/group's members are together to identify urgent problem: drought and flood. "Learning process" is a final process and a result in which the community/group reach a complete water conservation and development including water management knowledge, water balance and further achievement in water conservation and development. The members also can use simple information technology such as paper-based documents and internet to gain maximum benefits. Factors and conditions in community/group's water conservation and development include education which is the most important factor for community/group's development. Culture and local beliefs also play important role for morale of farmers and for applying cultural identity to create unique agricultural products.

Keywords : Knowledge Management ; Knowledge Process ; Water Conservation and Development

บทนำ

แม่น้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติใช้ไม่หมดสิ้น แต่เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ เช่น ลดปริมาณลงหรือเพิ่มมากขึ้นส่งผลให้เกิดปัญหาน้ำแล้งน้ำหลาก และส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัยในลุ่มน้ำนั้น ชุมชนชนบทเป็นแหล่งเกษตรกรรมแหล่งใหญ่ของไทย และมีจำนวนผู้ประกอบการเกษตรกรรมมากที่สุด รวมถึงสร้างผลผลิตทางการเกษตรเลี้ยงคนในประเทศ [1] ซึ่งต้องอาศัยน้ำเป็นหัวใจหลักในการดำรงชีวิตและทำการเกษตร ดังแนวพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร "เคยพูดมาหลายปีแล้ว ในวิธีที่จะปฏิบัติ ให้มีทรัพยากรน้ำพอเพียงและเหมาะสม" และพระราชดำรัส เมื่อวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ.2529 ใจความว่า "หลักสำคัญว่าต้องมีน้ำบริโภค น้ำใช้ น้ำเพื่อการเพาะปลูก เพราะว่า

ชีวิตอยู่ที่นั่น ถ้ามีน้ำคนอยู่ได้ ถ้าไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้ ไม่มีไฟฟ้าคนอยู่ได้ ถ้ามีไฟฟ้าไม่มีน้ำ คนอยู่ไม่ได้" ในปัจจุบันพบปัญหาแม่น้ำในประเทศไทยในพื้นที่ชนบท 4 แบบ คือ ปัญหาน้ำแล้ง น้ำหลาก สภาพของแหล่งน้ำเปลี่ยนแปลง และปัญหาคุณภาพน้ำ ปัญหาน้ำแล้ง เป็นปัญหาสำคัญของชุมชนชนบททุกภาคของไทย และอาจทวีความรุนแรงขึ้นเพราะสภาวะโลกร้อน โดยชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้รับผลกระทบมากที่สุด เนื่องจากมีความแห้งแล้งสูงกว่าภาคอื่นและมีจำนวนเกษตรกรมากที่สุด ความยากจนของเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีสาเหตุหลักจากการขาดแคลนแหล่งน้ำในการเพาะปลูก ต้องพึ่งพาน้ำฝนเป็นหลักซึ่งชนบทของภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีความยากจนหนาแน่น อยู่ในบริเวณแม่น้ำมูลและแม่น้ำชีตอนต้น - กลาง ที่อิทธิพลของลมมรสุมทำให้เกิดฝนเข้าไปไม่ถึง ฝนที่ตกมัก

เกิดจากอิทธิพลพายุหมุนเขตร้อน ซึ่งทำให้เกิดปัญหาน้ำหลากตามมาด้วยเพราะดินอุ้มน้ำไม่ดี [2] ซึ่งชุมชนชนบทในพื้นที่ดังกล่าวขาดการศึกษาที่ถูกต้องในการแก้ปัญหาเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรและขาดต้นแบบการจัดการความรู้ในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ที่ถูกต้องผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาวิธีการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ของชุมชนต้นแบบในพื้นที่แม่น้ำมูลและแม่น้ำชีตอนต้น กลาง ซึ่งวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best practice) ในการแก้ไขปัญหาที่สำเร็จได้สำเร็จ ส่งผลให้ต่อคุณภาพชีวิตของคนชุมชนและเกิดความยั่งยืน และวิเคราะห์การจัดการความรู้ของชุมชนเหล่านี้ เพื่อให้ทราบถึงองค์ประกอบของการจัดการความรู้ ซึ่งประกอบด้วยผู้ทำงาน กระบวนการจัดการความรู้ และเทคโนโลยีสารสนเทศที่ใช้ในการจัดการความรู้ รวมไปถึงปัจจัยและเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องในการจัดการความรู้

โดยผู้วิจัยทำการศึกษานแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาเป็นกรอบแนวคิดของการวิจัย ได้อเนื่อหา 6 ด้าน คือ ความสำคัญแม่น้ำต่อวิถีชีวิตมนุษย์ ปัญหาแหล่งน้ำในลุ่มน้ำมูลและลุ่มน้ำชีแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้ชุมชนแนวทางและวิธีการในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนชนบทในลุ่มน้ำมูลและลุ่มน้ำชีและแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย องค์ประกอบของการจัดการความรู้ และขั้นตอนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอน ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (กพร) ทฤษฎีทางสังคมวิทยา ทฤษฎีฉันทมติ (Consensus Theory) ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม ทฤษฎี Structuration ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning Theory) ประกอบด้วย การเรียนรู้พุทธิปัญญา (Constructionism) การเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Action Learning) การเรียนรู้โดยใช้การวิจัยเป็นฐาน (Research Based Learning) ทฤษฎีปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)

คำถามการวิจัย

1. การจัดการความรู้ในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ของชุมชนชนบทในลุ่มน้ำมูลและลุ่มน้ำชี เป็นอย่างไร?
2. ปัจจัยและเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องในการจัดการความรู้ในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ของชุมชนชนบทในลุ่มน้ำมูลและลุ่มน้ำชีเป็นอย่างไร?

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการความรู้ในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ของชุมชนชนบทในลุ่มน้ำมูลและลุ่มน้ำชี
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องในการจัดการความรู้ในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ของชุมชนชนบทในลุ่มน้ำมูลและลุ่มน้ำชี

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยคุณภาพ

1. พื้นที่ในการศึกษาทำการศึกษามุมชนชนบทในลุ่มน้ำมูลและลุ่มน้ำชีที่พื้นที่อาศัยติดกับแม่น้ำหรือ ลำน้ำสาขา และมีวิธีการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ที่เป็นเลิศเป็นที่ยอมรับ (Best practice) ประกอบด้วย

- 1.1 ชุมชนที่อาศัยริมแม่น้ำมูลหรือลำน้ำสาขา 1 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านลิ้มทอง ตำบลหนองโปลา อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งได้รับพระราชทานถ้วยรางวัลชนะเลิศการประกวดการจัดการทรัพยากรน้ำชุมชนตามแนวพระราชดำริ

- 1.2 ชุมชนที่อาศัยริมลำน้ำสาขาของแม่น้ำชี 1 ชุมชน คือ กลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่อภัยแห่งบ้านอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ชุมชนต้นแบบของสำนักงาน กปร.

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการศึกษา: ประกอบด้วยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) ซึ่งทำงานเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่โดยตรง จำนวน 3 กลุ่ม คือ 1) คนในพื้นที่ เช่น แกนนำ คณะกรรมการชุมชน 2) กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ และ 3) กลุ่มเครือข่ายในการอนุรักษ์น้ำ เช่น มูลนิธิ องค์กร

2. เครื่องมือการวิจัยประกอบด้วย การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม/มีส่วนร่วม (Participant&Non-Participant Observation) ในกิจกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ของชุมชน แนวทางการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) แนวทางการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และ แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) อุปกรณ์ประกอบการสัมภาษณ์ เช่น เครื่องมือช่วยจำ เช่น สมุดจด กล้องถ่ายภาพ มือถือ เครื่องบันทึกเสียง

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย การเก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary Studies)การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม/มีส่วนร่วม (Participant & Non-Participant Observations) ปรากฏการณ์ของข้อมูลที่

ต้องการศึกษา การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้ทำงานด้านการอนุรักษ์และพัฒนาน้ำและการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

การวิเคราะห์ข้อมูล : เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย การประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) โดยใช้วิธีการพรรณนามาตามด้วยการวิเคราะห์แบบอุปนัย และการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีสร้างความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Induction)

ผลการศึกษาวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยมีดังนี้

1. จากการศึกษาการจัดการความรู้ในการอนุรักษ์และพัฒนาคุณภาพของชุมชนต้นแบบ ซึ่งประกอบด้วย คน กระบวนการจัดการความรู้ และเทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่า องค์ความรู้ในการอนุรักษ์และพัฒนาคุณภาพของชุมชนต้นแบบพบองค์ความรู้ 2 แบบ คือ องค์ความรู้เดิมก่อนที่จะมีการจัดการความรู้ในการอนุรักษ์และพัฒนาคุณภาพ ซึ่งประกอบด้วยองค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพภูมิศาสตร์ และภูมิปัญญาชุมชน และองค์ความรู้ที่ได้เมื่อมีการจัดการความรู้ในการอนุรักษ์และพัฒนาคุณภาพ ประกอบด้วย องค์ความรู้ในการบริหารจัดการน้ำ สมดุลน้ำ และองค์ความรู้ต่อยอดความสำเร็จในการอนุรักษ์และพัฒนาคุณภาพ

องค์ประกอบในการจัดการความรู้ในการอนุรักษ์และพัฒนาคุณภาพของชุมชน ประกอบด้วย

1. คน เกิดโครงสร้างทางสังคม มีการกำหนดบทบาทหน้าที่บุคคลในการอนุรักษ์และพัฒนาคุณภาพที่ชัดเจน ในรูปของคณะกรรมการซึ่งหน้าที่ซึ่งสัมพันธ์กับการจัดการความรู้ และสามารถปฏิบัติหน้าที่ที่แทนกัน หากติดภารกิจ

2. กระบวนการจัดการความรู้พบกระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอน คือ

2.1 กระบวนการบ่งชี้ความรู้ ชุมชนเกิดกระบวนการกลุ่มจากการประชุมและรวบรวมความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาเร่งด่วนของชุมชน ซึ่งพบปัญหาเร่งด่วนที่เหมือนกันคือ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ความยากจน

- 1) การลำดับความสำคัญของปัญหา
- 2) การกำหนดหัวข้อของการจัดการความรู้ที่ต้อง

การประกอบด้วย

2.1) องค์ความรู้ในการบริหารจัดการน้ำ เพื่อแก้ไขปัญหาความแห้งแล้งของแหล่งน้ำในการทำการเกษตร

2.2) เมื่อชุมชน/กลุ่ม สามารถบริหารจัดการน้ำได้พอเพียงในการทำการเกษตรแล้ว พบว่ามีการบ่งชี้ความรู้ในเรื่องสมดุลน้ำ (องค์ความรู้ในการใช้น้ำ เมื่อมีปริมาณน้ำพอเพียงต่อการใช้สอยแล้ว ต้องการความรู้ในการเพาะปลูก ปศุสัตว์ และประมง ที่มีน้ำเป็นองค์ประกอบสำคัญ) ซึ่งจะมีการทำบัญชีต้นทุนของการปลูกพืช เพื่อให้สอดคล้องกับราคาขายด้วย

2.3) องค์ความรู้ต่อยอดความสำเร็จในการอนุรักษ์และพัฒนาคุณภาพ เมื่อมีผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรแล้ว เช่นการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์เด่น สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) และการขายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรสดและผลิตภัณฑ์แปรรูป

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรทั่วไป คือ มีการบ่งชี้ความรู้ผิดขั้นตอน โดยมุ่งมุ่งเป้าไปที่ความสำเร็จในการเพาะปลูก ได้ผลผลิตในปริมาณมาก (อยากจะทำพืชที่ให้อะไรดี แต่ไม่มีน้ำใช้) โดยไม่ให้ความสำคัญกับขั้นตอนการบริหารจัดการน้ำ

3. การวางขอบเขตของความรู้ที่ต้องการศึกษา

การบ่งชี้ความรู้เป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญ เพราะหากการบ่งชี้ความรู้ผิด ส่งผลให้ได้การเรียนรู้ (ในขั้นตอนที่ 7) อีกแบบ ซึ่งไม่สามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ ทำให้ต้องเริ่มกระบวนการจัดการความรู้ในเรื่องใหม่อีกครั้ง

2. กระบวนการสร้างและแสวงหาความรู้พบว่า

2.1 ในการแสวงหาความรู้จากภายนอก ชุมชนและกลุ่มที่ศึกษามีการค้นหาและกำหนดหน่วยงาน ทั้งภาคเอกชนและรัฐ และศึกษาจากชุมชน Best Practice อื่น โดยการสืบค้นข้อมูลและการแนะนำต่อ โดยชุมชน/กลุ่ม เป็นผู้ประสานหน่วยงานเพื่อขอรับความรู้ ซึ่งมีลักษณะเปรียบเทียบได้กับเสือที่ออกไปล่าเหยื่อ ไม่ใช่รอคอยความช่วยเหลือจากหน่วยงาน

2.2 มีการสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่เหมาะสมกับชุมชน โดยนำความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ที่ได้รับจากหน่วยงานมาผสมผสานกับองค์ความรู้เดิมที่ชุมชนมีอยู่ ซึ่งรวมถึงความรู้โดยนัย/เฉพาะตัว (Tacit Knowledge) เพื่อให้ได้องค์ความรู้ใหม่ที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน แตกต่างจากในอดีตที่การนำองค์ความรู้มาสู่ชุมชนของหน่วยงานภาครัฐ นักวิชาการที่

ผิดพลาดที่ไม่ได้ศึกษาบริบทหรือภูมิปัญญาดั้งเดิมของภาคอีสาน ทำให้สิ่งใหม่ที่น่าสนใจไม่เกิดประโยชน์หรือทำลายของเดิม

2.3 พบว่ามีขั้นตอนการตรวจสอบความรู้ ซึ่งเป็นขั้นตอนย่อยซึ่งสำคัญและเป็นวิธีที่ชุมชนต้นแบบใช้เสมอเมื่อกำหนดหัวข้อความรู้ใหม่และได้ข้อมูลความรู้มาแล้ว โดยเฉพาะความรู้ตามอัธยาศัยที่ได้จากเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น Youtube โดยตรวจสอบความรู้ด้วยการปฏิบัติจริงและการทดลองซ้ำจนได้ผลที่แน่นอน และบันทึกเป็นสูตรของตนเอง

3. การจัดวางความรู้ให้เป็นระบบมีการแบ่งหัวข้อความรู้ที่ต้องการนำมาปฏิบัติ ตามขั้นตอนก่อนหลัง เช่น ชุมชนบ้านลิ้มทอง : การบริหารจัดการน้ำชุมชน เริ่มต้นด้วย

3.1 การสำรวจพื้นที่ที่ชุมชน

3.2 การวางแผนจัดทำแผนที่ชุมชน

3.3 การวางแผนสร้างระบบชลประทานขนาดย่อยในพื้นที่

3.4 การสร้างความเข้าใจกับชาวบ้านที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการสร้างแหล่งน้ำใหม่

3.5 การจัดลำดับความสำคัญในการสร้างแหล่งน้ำ จากส่วนใหญ่ ไปหาส่วนย่อย ที่จะต้องเชื่อมต่อกันทั้งระบบ เพื่อให้ น้ำมีการถ่ายเทเต็มเต็มได้ตลอดระหว่างแหล่งน้ำที่สร้างขึ้นแต่ละแหล่ง

3.6 การวางแผนการอนุรักษ์และใช้น้ำที่เหมาะสมเช่น การวัดปริมาณน้ำจัดสร้างที่มั่นคง

กลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่ฮักแพงแบ่งปัน : การออกแบบสวนเกษตรของตนเอง

1. วางแผนจัดการพื้นที่แต่ละส่วน ตามหลักเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งประกอบด้วยสระน้ำประจำไร่นา ที่อยู่อาศัย แปลงเกษตรที่นา และปศุสัตว์ ประกอบด้วย ขนาดของแต่ละส่วน และการจัดลำดับความสำคัญในการสร้างส่วนประกอบต่าง ๆ

2. สระน้ำประจำไร่นาเป็นส่วนประกอบแรกที่ต้องสร้าง ไม่ใช่พื้นที่เพาะปลูกเพราะลักษณะการจัดวางส่วนต่างๆ ถูกบังคับด้วยสภาพทางภูมิศาสตร์ หากไม่ศึกษาทิศทางทางไหลของน้ำ สระที่สร้างขึ้นจะไม่มีน้ำใช้ได้ตลอดปีต้องรอฝนมาเติมเต็มเพียงอย่างเดียว

3. การจัดพื้นที่เกษตรกรรมที่สอดคล้องกับความถนัด เช่น พื้นที่สระน้ำมากกว่าปรกติ สำหรับผู้ชำนาญการเลี้ยงปลาหรือผักสวนครัว

4. พื้นที่ออกแบบบังคับตามแนวการสอนของพ่อคำเตื่องภาณี คือ ป่ารอบครัว ไม้ยืนต้น เพื่ออนุรักษ์พันธุ์ไม้ใหญ่ของท้องถิ่น และสืบทอดให้ลูกหลานได้เรียนรู้ศึกษารวมถึงได้ผลิตผลจากป่า เช่น เห็ด มดแดง พืชสมุนไพร

ความรู้ในเรื่องสมดุลงานนี้ : การออกแบบปฏิทินเพาะปลูกโดยพิจารณาจาก

1. ความนิยมของผู้บริโภคต่อพืชชนิดต่างๆ

2. อุณหภูมิของพืช ระยะเวลาการเติบโต และให้ผลผลิตอยู่ในช่วงใด จึงเหมาะสม

3. ปริมาณน้ำต้นทุนในแต่ละฤดูกาล และความต้องการน้ำของพืช

4. กระบวนการประมวลและกลั่นกรองความรู้ เป็นการทำความเข้าใจง่ายต่อการเข้าใจและสมบูรณ์ขึ้น พบว่า

4.1 มีการปรับปรุงเนื้อหาองค์ความรู้ที่แกนนำได้รับถ่ายทอดมา โดยเฉพาะความรู้ที่ปรากฏชัดเจน (Explicit Knowledge) ให้กับผู้ที่สนใจในรูปแบบเอกสาร แผ่นพับที่ง่ายต่อความเข้าใจโดยเฉพาะต่อชาวชุมชนที่ต้องการเรียนรู้

4.2 การปรับภาษาในการสื่อสารเนื้อหาความรู้จากภาษาทางวิชาการ ภาษาราชการ ในรูปแบบภาษาชาวบ้าน หรือการสื่อสารด้วยคำพูด (Verbal Communication)

5. กระบวนการเข้าถึงความรู้ ในขั้นตอนนี้ ความรู้ที่แกนนำได้รับจะอยู่ตัว ก่อนข้างถูกต้องแล้ว เมื่อผ่านกระบวนการที่ 1 - 4 จึงจะสามารถเข้าถึงความรู้และเผยแพร่ความรู้ให้สมาชิกและบุคคลภายนอกได้ ซึ่งพบว่ามี การเข้าถึงความรู้ใน 2 รูปแบบ คือ

5.1 การเข้าถึงความรู้ด้วยวิธีป้อนความรู้ (Push) การส่งหนังสือเวียนแจ้งกิจกรรม ข่าวสาร เช่น การแจ้งข่าวสารประชุมกลุ่ม ประชุมกับหน่วยงานภายในและภายนอก ที่เกี่ยวข้องกับ การอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งน้ำของชุมชน

5.2 การเข้าถึงความรู้ด้วยวิธีการให้โอกาสเลือกใช้ความรู้ (Pull) แบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ การเข้าถึงความรู้ของสมาชิกในชุมชน / กลุ่ม ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการทำการเกษตร/การใช้น้ำ และการเข้าถึงความรู้ของบุคคลทั่วไปที่สนใจ

6. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ พบ 2 รูปแบบ ซึ่งต่อ เนื่องจากการกระบวนการในข้อ 5 คือ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ในชุมชน / กลุ่มสมาชิก และการแบ่งปันแลกเปลี่ยน

ความรู้ให้กับบุคคลภายนอก และรูปแบบพิเศษของชุมชนบ้าน
ลุ่มทอง คือ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ให้กับเครือข่ายน้ำ
ชุมชน ที่ชุมชนบ้านลุ่มทองเป็นแม่ข่าย [3],[4] ซึ่งเป็นลักษณะการ
จัดการความรู้ในการอนุรักษ์และพัฒนาน้ำที่ สถาบันสารสนเทศ
ทรัพยากรน้ำและการเกษตร ให้การสนับสนุน ทำให้สามารถสร้าง
เครือข่ายการบริหารจัดการน้ำชุมชน ได้ทั่วประเทศ

6.1 การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ในชุมชน / กลุ่มสมาชิก

ลักษณะของการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ไม่พบการ
แบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ในลักษณะการเรียนในระบบอีกต่อไป
แต่พบการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ ในลักษณะการเรียนนอก
ระบบ และการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ ในลักษณะการเรียน
ตามอัธยาศัย ซึ่งสำคัญที่สุดสำหรับสมาชิก

6.1.1 การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ ในลักษณะการ เรียนนอกระบบ

ชุมชนบ้านลุ่มทอง มีการจัดอบรมความรู้ในการ
อนุรักษ์และพัฒนาน้ำ ที่ศูนย์เรียนรู้ชุมชน เช่น การอบรมให้ความ
รู้กลุ่มเยาวชนกลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่อีกแห่งแบ่งปัน

1) มีการจัดอบรมกลุ่มเยาวชน เพื่อปลูกฝังความรัก
ในการเกษตร ที่ศูนย์ของกลุ่ม แปลงนาวิเศษ (การอบรมเข้มแบบ
พักค้าง) จัดได้เพียง 1 รุ่น ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากขาด
งบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก

2) การเรียนการทำเกษตรแบบครบวงจร ตาม
พันธกิจ และเป้าประสงค์ของกลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่อีกแห่งแบ่ง
ปันที่ตั้งไว้ ที่สวนทับทิม ของ ทับทิม เพาะชม ในการให้สมาชิก
ที่ไม่มีที่นาเป็นของตนเอง เข้ามาเรียนรู้ ใช้ดินและน้ำของสวน
ทับทิม ในการเพาะปลูกพืชแบบต่างๆ โดย ทับทิม เพาะชม เป็น
ครูสอน ซึ่งเนื้อหาหลัก ประกอบด้วย

3) การทำเกษตรอินทรีย์และเกษตรแบบผสมผสาน
(เน้นพืชผักสวนครัว)

4) การขุดสระน้ำประจำไร่นา และการใช้น้ำใน
การเพาะปลูก

5) การเก็บเกี่ยวผลผลิต

6) การตลาด จำหน่ายสินค้าการเกษตรของตนเอง

6.1.2 การแบ่งปันความรู้ในลักษณะของการเรียนรู้ตาม อัธยาศัย

1) สามารถเกิดในทุกเวลา ในสถานที่ทำงานจริง

คือ แหล่งน้ำ แปลงเกษตร ไร่นา

2) ผลของการเรียนรู้ชัดเจน คือ นำมาใช้ในการทำงาน
จริงในชีวิตประจำวันได้

3) การเรียนด้วยการทำให้ดูเป็นตัวอย่าง และผู้เรียน
ปฏิบัติตาม มากกว่าเรียนรู้จากเอกสาร

6.2 การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ให้กับเครือข่ายน้ำ
ชุมชน ที่ชุมชนบ้านลุ่มทองเป็นแม่ข่ายคุณสมบัติการคัดเลือก
เครือข่ายน้ำชุมชนใกล้เคียง ที่ประสบปัญหาความแห้งแล้ง และ
อยู่นอกเขตชลประทาน ที่ประสงค์จะอนุรักษ์และพัฒนาน้ำแหล่ง
น้ำในชุมชน และไม่มีปัญหาขัดแย้งในการใช้ที่ดินในชุมชน

ผู้ให้ความรู้หลัก : คณะกรรมการบริหารจัดการ
ทรัพยากรน้ำชุมชนบ้านลุ่มทอง(นำโดย นายน้อย สนิท ทิพย์
นางรอง) ร่วมกับคณะกรรมการบริหารจัดการน้ำชุมชนโคกพลวง
(นำโดย ผู้ใหญ่สามัญ โสईทอง)

เนื้อหาที่พบในช่วงปีพ.ศ.2559-2561 ชุมชนเครือข่าย
ของชุมชนบ้านลุ่มทอง ได้รับองค์ความรู้ในการบริหารจัดการ
น้ำ (การสร้างระบบชลประทานขนาดย่อยในพื้นที่ เช่น การสร้าง
สระแก้มลิง สระน้ำประจำไร่นา ฝ่ายชะลอน้ำ การอนุรักษ์แหล่ง
น้ำเดิม)

“การสื่อสารพูดคุยให้เข้าใจ ด้วยวิธีแบบไม่เป็น
ทางการ เป็นกันเอง” เป็นเทคนิคสำคัญที่สุดที่แม่ข่ายชุมชน
บริหารจัดการน้ำของสถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและ
การเกษตร ทั้ง สนิท ทิพย์นางรอง ผู้ใหญ่สามัญ โสईทอง และ
พิชาญ ทิพย์วงษ์ ใช้ในการทำงานกับชุมชนลูกเครือข่าย เนื่องจาก
ปัญหาการสร้างแหล่งน้ำใหม่สามารถพบได้ตลอดเวลา โดยปัญหา
หลัก คือ ชาวบ้านใจร้อน อยากได้น้ำในสระเร็วๆ และต้องการให้
สร้างแหล่งน้ำในบริเวณที่ตนเองต้องการ (ยึดความสะดวกในการ
ทำการเกษตร) โดยไม่เข้าใจในหลักชลศาสตร์ (การไหลของน้ำ)

3. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ให้กับบุคคลภายนอก
พบทั้งแบบเป็นทางการ (Formal) ในลักษณะของการจัด
อบรม และแบบไม่เป็นทางการ (Informal) - แบบเป็นทางการ
(Formal) แก่นำชุมชนเป็นวิทยากรบรรยายความรู้ ระดับห้อง
ถิ่น และระดับประเทศ การถ่ายทอดความเป็นชุมชนที่มีวิธีการ
อนุรักษ์และพัฒนาน้ำที่เป็นเลิศและมีผลงานดีเด่นเป็นที่ยอมรับ
(Best Practice) โดย ผู้ให้ความรู้หลักของชุมชนบ้านลุ่มทอง
คือ สนิท ทิพย์นางรอง

นอกจากนี้ชุมชนยังมีการสร้างกลุ่มเยาวชนสืบทอด การอนุรักษ์และพัฒนาน้ำ โดย วิทยากรหลักของกลุ่มเยาวชน บ้านลุ่มทอง คือ เกณฑ์น้ำรุ่น 2 ปวีณา ผลเลิศ บุตรสาวสนิท ทิพย์นางรอง ในขณะที่ผู้ให้ความรู้หลักของกลุ่มเกษตรทฤษฎี ใหม่ฮักแพงแบ่งปัน คือ วิเศษ คำไชโย ทับทิม เพาะชม และ เกียรติศักดิ์ พิลาศรี

- แบบไม่เป็นทางการ (Informal) การบรรยายให้ความรู้แก่ผู้เยี่ยมชมการอนุรักษ์และพัฒนาของชุมชนและกลุ่ม ผู้ให้ความรู้หลักของชุมชนบ้านลุ่มทอง คือ สนิท ทิพย์นางรอง และคณะกรรมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำชุมชนบ้านลุ่มทอง ส่วนผู้ให้ความรู้หลักของกลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่ฮักแพง แบ่งปัน พบว่าแกนนำกลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่สามารถให้ความรู้ แก่ผู้เยี่ยมชมได้ดีทุกคน เช่น วิเศษ คำไชโย ประธานกลุ่มและ คุณอำนวยในการจัดการความรู้ ทับทิม เพาะชม รองประธาน กลุ่ม และผู้ให้ความรู้หลักในการจัดการความรู้ (ชำนาญการ เพาะซำกล้าไม้) สุภาพิชญ์ พันล่ำ (การทำประมง สระน้ำเลี้ยง ปลา) นันทะวดี จำปาสิม (การทำเกษตรในเขตชลประทาน แต่ถูกตัดขาดทั้งน้ำและกระแสไฟฟ้า) ธรรมนูญา เครือสวัสดิ์ ซึ่งเป็นพิธีเซนต์ของลุ่ม สร้างสี่สวรรค์ให้กับกลุ่ม เนื้อหาหลัก ทั่วไป มีเช่น การทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการปลูกป่าครอบคร้ว ตามแนวคิดพอคำเดือน ภาษี จังหวัดบุรีรัมย์

7. การเรียนรู้ผลของกระบวนการจัดการความรู้ 6 ขั้นตอน ที่ผ่านมา ทำให้ชุมชน/กลุ่ม เกิดการเรียนรู้ในเรื่อง ดังนี้

7.1 ชุมชน / กลุ่ม สามารถอนุรักษ์และพัฒนาได้ครบ วงจรโดยผสมผสานองค์ความรู้เดิมที่มีกับองค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับ จากหน่วยงาน ทำให้เกิดองค์ความรู้ในเรื่อง

ความรู้ในการบริหารจัดการน้ำ ซึ่งประกอบด้วย ความรู้ ในการจัดหาน้ำมีปริมาณเพียงพอในการเกษตรและการอุปโภค บริโภคตลอดปี จัดการความต้องการของน้ำ และการบริหารจัดการ ผู้ใช้น้ำในชุมชน/กลุ่ม ทำให้มีแหล่งน้ำในการทำเกษตร ที่พอเพียงและมีคุณภาพ)

7.2 สมดุลย์น้ำ องค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้น้ำในการเพาะ ปลูกได้อย่างเหมาะสม สร้างผลผลิตทางการเกษตรได้ตลอดปี

7.3 องค์ความรู้ต่อยอดความสำเร็จในการอนุรักษ์และ พัฒนา น้ำ ประกอบด้วย

การแปรรูปผลิตภัณฑ์และการตลาด การสร้างแหล่งเรียน รู้ของชุมชน/กลุ่ม เพื่อให้ความรู้สมาชิกและบุคคลทั่วไปที่สนใจ คือ พิพิธภัณฑณ์้ำชุมชนบ้านลุ่มทอง และ ตลาดชุมชนวิถีผู้ไท ของกลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่ฮักแพงแบ่งปัน [5]และ การสร้างเครือข่าย ในการอนุรักษ์และพัฒนา น้ำ ซึ่งชุมชนบ้านลุ่มทอง ประสบ ความสำเร็จในการเป็นแม่ข่าย สร้างเครือข่ายน้ำชุมชนอีสาน ได้ [6] และสถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร [7] ทั้งในเชิงปริมาณ (จำนวนผู้ใช้น้ำเพิ่มขึ้น) และคุณภาพ (คุณภาพ ชีวิตของผู้ใช้น้ำดีขึ้น เกิดความยั่งยืนของชุมชนเครือข่าย)

เทคโนโลยีสารสนเทศ

1. มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศใช้งานได้ง่ายสำหรับ ชาวบ้าน เช่น อินเทอร์เน็ต ราคาถูกเพื่อติดตามข้อมูลความรู้ เกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนา น้ำ แจ้งภัยพิบัติ และจำหน่ายสินค้า การเกษตรของชุมชน

2. มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศซึ่งสอดคล้องกับ Thailand 4.0 เช่น Big Data ซึ่งเป็นการรวบรวมงานวิจัย การจัดการ ความรู้ในเว็บไซต์ของกลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่ฮักแพงแบ่งปัน และการส่งข้อมูลสถานการณ์น้ำของชุมชนบ้านลุ่มทอง ให้กับเครือข่ายน้ำชุมชน

3. มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเด่นชัด ในกระบวนการ จัดการความรู้ ขั้นตอนที่ 2 การแสวงหาความรู้ ขั้นตอนที่ 5 การเข้าถึงความรู้ (การรวบรวมความรู้เป็นระบบเพื่อใช้ในการ ศึกษา) และขั้นตอนที่ 6 การแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ให้กับ สมาชิกและบุคคลภายนอกที่มาร่วมศึกษาดูงาน

จากการวิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไขที่เกี่ยวข้อง ในการอนุรักษ์และพัฒนา น้ำของชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการอนุรักษ์และพัฒนา น้ำของชุมชนใน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1. ปัจจัยภายในของชุมชนประกอบด้วย

ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ปัจจัยด้อยของชุมชน เช่น ปัญหาน้ำแล้งน้ำหลาก ถูกนำมาวิเคราะห์เป็นโจทย์หลักในกระบวนการ จัดการความรู้ขั้นตอนที่ 1 การบ่งชี้ความรู้ และปัจจัยเด่นของ ชุมชนทางภูมิศาสตร์ ถูกนำมาวิเคราะห์และใช้ในกระบวนการ จัดการความรู้ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและแสวงหาความรู้ ขั้นตอน ที่ 7 การเรียนรู้เพื่อเกิดองค์ความรู้ในการอนุรักษ์และพัฒนา น้ำ ซึ่งประกอบด้วย องค์ความรู้ในการบริหารจัดการน้ำ สมดุลย์น้ำ

และการต่อยอดความสำเร็จในการอนุรักษ์และพัฒนา

2. ปัจจัยทางสังคม

2.1 การมีศูนย์รวมใจ (Core Value) ในการทำงานร่วมกัน จาก หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่นำมาเป็นหลักการดำรงชีวิต และแนวพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรเกี่ยวกับการแบ่งปันความรู้ให้กับผู้อื่นเมื่อตนเองประสบความสำเร็จแล้ว

2.2 การนำเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ความเชื่อ วัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิม เช่น ฮีตสิบสองคองสิบสี่ ฝัฟู้ไท พญานาคมาใช้ในการขัดเกลาความรู้ในการอนุรักษ์หวงแหนแหล่งน้ำ และสร้างขวัญกำลังใจในการทำการเกษตร

คุณลักษณะเด่นของ “คน” ในการจัดการความรู้

ลักษณะเด่นของผู้ในกลุ่ม มีความเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมกว่าประโยชน์ส่วนตน มีความรู้ความชำนาญในการอนุรักษ์พัฒนาน้ำ และสามารถถ่ายทอดความรู้ได้ แต่ส่วนมากจะเป็นการถ่ายทอดแบบทางคำพูด มากกว่าการใช้เอกสาร และสามารถทำหน้าที่แทนกันได้หาก ส่งผลให้ดำเนินงานของชุมชนต่อเนื่องไม่สะดุด

สมาชิกกลุ่ม มีความรู้สึกร่วมในการพัฒนาแหล่งน้ำ ที่เกิดจากการวางนโยบายของกลุ่มที่ชัดเจน และการที่ผู้นำกลุ่มทำให้เห็นเป็นตัวอย่างความสำเร็จ การสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของพื้นที่ที่ได้รับผลประโยชน์จากการอนุรักษ์และพัฒนาน้ำร่วมกัน และการสร้างกตติกาที่ชัดเจนในการใช้น้ำ

ปัจจัยทางเศรษฐกิจ

เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่ทำให้ชุมชนลุกขึ้นมาเปลี่ยนแปลงตนเองและเกิดการจัดการความรู้ในการอนุรักษ์และพัฒนาน้ำ คือ ปัญหาความยากจน และใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในการแก้ไขปัญหาหนี้สิน ร่วมกับการทำการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ที่ไม่ต้องการเงินมาก เน้นความพอประมาณในชีวิต เช่น ปลูกทุกอย่างที่กินได้ กินทุกอย่างที่ปลูกเหลือจากกินอ้อม แบ่งปันสมาชิก มีภูมิคุ้มกันในชีวิตด้วยการออมเงิน

ปัจจัยทางการศึกษา

เป็นปัจจัยสำคัญที่สุด ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชน/กลุ่ม ทำให้เกิดการพัฒนาของชุมชน สู่วิถีที่ยั่งยืน

การเรียนรู้ที่พบมากในชุมชน/กลุ่มเป็นการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยมีทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องในการศึกษาของชุมชน การเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Action Learning) หรือ การเรียนรู้จากประสบการณ์จริง การเรียนรู้โดยใช้การวิจัยเป็นฐาน (Research Based Learning) โดยเกษตรกรกลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่ฮักแพงแบ่งปัน จัดตั้งทีมวิจัยเกษตร ทำวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมชาวผู้ไท นำผลวิจัยที่นำมาพัฒนาการทำงานของกลุ่ม Khaowong Hospital [8] และ การศึกษาแบบบูรณาการ (Integration) โดยนำความรู้ Tacit - Explicit มาผสมใช้ในการทำงาน

ปัจจัยภายนอก ผู้เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนาน้ำของชุมชน ประกอบด้วย หน่วยงานภายใน (Second Part) และหน่วยงานภายนอก (Third Party) และนโยบายภาครัฐเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำและการเกษตร พบว่าหน่วยงานภายในพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อการทำงานของชุมชนมากที่สุด ในการของบประมาณเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาน้ำ ในการรับงบประมาณความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก ชุมชน

ชุมชนที่มีการจัดการความรู้ที่ดี จะมีความแม่นยำและความไวในการขอรับงบประมาณความช่วยเหลือ และความแม่นยำในการตรวจสอบข้อมูล

ความยั่งยืนที่เกิดขึ้นจากการอนุรักษ์และพัฒนาน้ำของชุมชนบ้านลิมทอง และกลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่ฮักแพงแบ่งปัน ประกอบด้วย

1. ความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม มีแหล่งน้ำพอเพียงต่อการทำการเกษตรและปราศจากมลพิษ เพราะไม่ใช้สารเคมีในการทำการเกษตร
2. ความยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจการมีรายได้ในครัวเรือนมากกว่ารายจ่าย สามารถจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรได้ตลอดปี จากเกษตรแบบผสมผสาน ไม่มีหนี้สินจากการทำการเกษตร และมีเงินเก็บสะสม
3. ความยั่งยืนทางด้านสังคม มีการจัดสรรน้ำอย่างยุติธรรม
4. การสืบทอดสู่รุ่นลูกหลานมีการสร้างกลุ่มเยาวชนในพื้นที่ และสร้างเครือข่ายชุมชนบริหารจัดการน้ำ [9]

สรุปผลและอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยมีประเด็นสำคัญนำมาสรุปผลและอภิปรายผลการวิจัยดังนี้

การจัดการความรู้ของชุมชนบ้านลุ่มทองและกลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่ฮักแพงแบ่งปัน ส่งผลให้ชุมชนเกิดองค์ความรู้ใหม่ในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ ซึ่งประกอบด้วย องค์ความรู้ในการบริหารจัดการน้ำ องค์ความรู้ในการสมดุลน้ำ และองค์ความรู้ยอดความสำเร็จในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ มีหลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชน เช่น หลุดพ้นจากความยากจน ไม่มีหนี้สิน มีรายได้หมุนเวียนตลอดปีจากการทำการเกษตรกรรม และมีสภาพความเป็นอยู่ รวมถึงสภาพแวดล้อม - สังคม ที่ดีปราศจากมลพิษสะสมจากการทำเกษตรอินทรีย์ และสามารถเป็นแนวทางให้กับชุมชนอื่นซึ่งมีบริบทของชุมชนคล้ายคลึงกันในลุ่มน้ำมูลและลุ่มน้ำชี ที่ประสบปัญหาหน้าแล้งน้ำหลาก และต้องการต้นแบบการจัดการความรู้ด้านการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่

ซึ่งสามารถอภิปรายผลการวิจัยยอมรับสมมติฐานการวิจัยทุกข้อ ดังนี้

1. องค์ประกอบการจัดการความรู้ในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ของชุมชนบ้านลุ่มทอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ และกลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่ฮักแพงแบ่งปัน อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ กระบวนการจัดการความรู้ พบ 7 ขั้นตอนตามขั้นตอนของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) โดยพบว่าขั้นตอนที่ 1 การบ่งชี้ความรู้ เป็นขั้นตอนสำคัญที่สุดที่นำไปสู่ความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาแหล่งน้ำ และขั้นตอนที่ 2 กระบวนการสร้างและแสวงหาความรู้ พบขั้นตอนย่อยสำคัญ คือ การตรวจสอบความรู้ เพื่อกำจัดความรู้ที่ไม่ถูกต้องออกไป เพื่อนำความรู้ที่ถูกต้องมาจัดระบบในขั้นตอนที่ 3 โดยมีทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น การทดลองทางวิทยาศาสตร์ สอดคล้องตามทฤษฎีการเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Action Learning)

2. ปัจจัยและเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องในการจัดการความรู้ในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ชุมชนบ้านลุ่มทอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ และกลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่ฮักแพงแบ่งปัน อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ปัจจัยทางสังคม พบว่าทั้งสองชุมชนการมีศูนย์รวมใจ (Core Value) ในการทำงานร่วมกัน ร่วม

ในการทำงาน ประกอบด้วยแนวพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรและ ความเชื่อ วัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงฉันทามติในการรวมกลุ่มจัดการความรู้ สอดคล้องตามทฤษฎีฉันทามติ ปัจจัยทางการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่ส่งผลให้แกนนำทั้งสองชุมชนเปลี่ยนแปลงตนเองและจัดการความรู้เพื่อแก้ไขปัญหาภัยแล้ง โดยมีการเรียนรู้ทั้งเฉพาะตนเองและกลุ่มก่อนการจัดการความรู้และในระหว่างการจัดการความรู้ เช่น การเรียนรู้เพื่อการสร้างสรรค์ด้วยปัญญา (Constructionism) ของนางสนธิ ทิพย์นางรอง ชุมชนบ้านลุ่มทอง และการเรียนรู้โดยใช้การวิจัยเป็นฐาน (Research Based Learning) ของกลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่ฮักแพง-แบ่งปัน [1]

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1. การพัฒนาศึกษาในชนบทเพื่อรองรับสังคมเกษตรกรรม โดยเน้นการจัดการความรู้ของชุมชน มีมีการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นปัจจัยสนับสนุน
2. การส่งเสริมตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่ปัจจุบันยังอยู่ในวงแคบในกลุ่มผู้รักสุขภาพ
3. การสนับสนุนผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่มีเอกลักษณ์เด่นชัดของชุมชนบพให้ได้รับการสนับสนุน เช่น จัดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) เช่น ข้าวจีบของชุมชนบ้านลุ่มทอง และข้าวเหนียวเขาวง ของกลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่ฮักแพงแบ่งปัน

เอกสารอ้างอิง

- [1] Wichai Tiennoi. (1990). **Water conservation. In Natural Resource Conservation, page72 - 106.** Bangkok : Aksornwatthana Publishing House.
- [2] PaitoonPiyapakom. (2000). **Thai surface water and groundwater. In Geography of Thailand, page 85 - 124.** Bangkok : Ramkamhang University Press.
- [3] Royol Chitradon. (2017). **Water Resource Management According to His Majesty the King's Initiatives Using Sciences and Technology.** Available from <http://www.cpcsdo.com/portals/2/pdf/water.pdf>

- [4] Royboon Rassameethes. (2014). **Community's Water Resource Management According to His Majesty the King's Initiatives**. Available from <http://const.engrdept.com/present2.pdf>
- [5] Khaowongshop. (2014). **Local Market that Represent Phutai Khaowong Community's Way of Life**. Available from <http://www.khaowongshop.com>
- [6] Theerayuth Saithong. (2013). **Ban Limthong Sustainably Solves Drought Problems**. Available from <https://www.greenglobeinstitute.com/Upload/Content/Attachments/9b8abbe6-25e3-4474-8b3b-9c1bd820d63b.pdf>
- [7] Hydro and Agro Informatics Institute (HAI). (2015). **Natural Museum of Community's Water Management According to His Majesty the King's Initiatives, Ban Limthong, Amphoe Nang Rong, Changwat Buri Ram**. Bangkok : Hydro and Agro Informatics Institute (HAI).
- [8] Khaowong Hospital. (2015). **Promotion of Organic Vegetable Production and Consumption : Case Study of Khaowong Hospital's Scullery**. Available from <http://203.157.186.16/kmblog/fulltext/1501056656.pdf>
- [9] Hydro and Agro Informatics Institute (HAI). (2014). **Community Details: Ban Limthong, Amphoe Nang Rong, Changwat Buri Ram (Host Community Year 2009 - 2011)**. Available from <http://village.haii.or.th/thaiag/index.php/network/55-2011-03-03-09-18-01/84-2012-06-15-04-26-08>